

Veiveriai: devynioliktasis amžius – miestelio klestėjimo metai

ISTORIJA

Tarp Kauno ir Marijampolės stūks nedidelis Veiverių miestelis. Daugiau nei prieš tris šimtus metų šioje vietoje nebuvo nė gyvos dvasios. Keliasdešimties kilometrų plote ligi pat Nemuno gūdžiai ošė didžioji giria. Tarp medžių knibždėjo įvairiausi paukščiai ir žvėrys. Aplink nebuvo nė vienos sodybos.

Septynioliktojo amžiaus pabaigoje čia pradėjo kurtis pirmieji gyventojai, iškilo keletas trobų. Dabartinio miestelio vietoje gyvavo tik dvi didelės stambių ūkininkų sodybos.

Padavimuose pasakojama, kad pirmuoju Veiverių gyventoju buvo Jonas Ilgasis. Girioje iš rąstų jis susirentė trobą, šeimos neturėjo, žemės nedirbo ir ištiesias dienas bastėsi po miškus. Medžiojo ir maitinosi žvėriena, laukinių bacių medumi, grybais ir uogomis, rengėsi žvėrių kailiais. Senولی atmintyje vienišas girių gyventojas išliko kaip tvirtas ir fiziškai stiprus vyras, savo rankomis nudėdavęs briedį ar šerną. Tolimesnių apylinkių žemdirbiai jį pradėjo vadinti „vėjagaudžiu“, „vėjavariu“, t. y. gaminiojančiu vėjus. Vėliau veiveriais buvo pradėti vadinti vis besiplečiančio miestelio gyventojai.

Veiverių miestelio pradžia siejama su lenkų žemvaldžio Jozefo Godlevskio (Garliausko) pavarde. Gyventojai pasakodavo apie magnato ryšius su turtingu giminiu. Būdamas jaunas Jozefas tarnavo savo dėdės banke Kaune. Vieną naktį jis iš banko seifo pagrobė visus pinigus ir paspruko į Užnemunę.

▲ Veiverių Šv. Liudviko bažnyčia buvo paversta karo ligonine.

1795 metais visa Sūduva po paskutinio Abiejų tautų respublikos padalijimo atiteko Prūsijos karalystei. Todėl caro valdžia jaunojo plėšiko pasiekti jau negalėjo. Suvalkijoje J. Godlevskis nusipirko dvi juos tukstančių valakų žemės plotą, kuriame buvo dvylika kaimų ir visos dabartinės Garliavos bei Pažerų apylinkės. Susikvietęs apylinkių valstiečius žemvaldys pareiškė, kad netrukus Šiđiškių kaimo vietoje iškilis klasicizmo architektūros šėderas. Prasiđėjo statybos. Už pagalbą statybose vietiniams jis atsiskaitydavo pinigais ir degtine. Vėliau prašymų jau nebuvo, žmonės į statybvięte J. Godlevskis ėmė vartyti

pievarta. Šiuo metu rūmai žinomi Aukštosios Fredos vardū.

Devynioliktojo amžiaus pradžioje, 1818 metais, Aukštosios Fredos dvaro savininkas J. Godlevskis Veiveriuose pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Zapyškio filija ir kurią aptarnaudavo iš Zapyškio atvykę vikarai. Senelėtes ilgaažmis dvarininkas 1853 m. savo lėšomis miestelį papuošė dabartine Veiverių šv. Liudviko šventove. Miestelis tapo parapija ir turėjo jau nuolatinis klebonus.

Veiveriai augo, didėjo, plėtsi. Turėjo jau trisdešimt namų ir beveik tris šimtus gyventojų. Tolimesni dvarininko planai buvo grandioziniai. Netoli Veiverių esantį Gyvių kaimelį jis norėjo paversti asmeniniu miestu. Magnato iniciatyva Gyviuose iškilo karčėma, keletas sodybų. Žemvaldys žadėjo paversti kaimelį didesniu nei Kaunas. Baudžiavos panaikinimas ir senatvė sugriovė visus J. Godlevskio planus. Dvarininkas mirė 1867 metais Fredoje, tačiau jo įkurti miestai – Garliava, Veiveriai ar Pažėrai – nuolat primins didiko užmojus.

Caro okupacijos metu rusai šalia plento per Veiverius pastatė milžiniškus arklų pašto rūmus. Čia buvo laikoma aštuoniolika pirmos ir dvylika antros rūšies žirgų. Šalia nuolat stovėjo paruoštos kelionėi karietos ir puošnios brichkos. Šiomas susisiekimo priemonėmis naudojosi ne tik paprasti rusų valdininkai, bet ir dvarininkai. Vadinamieji „paplenčių“ arklų traukiami pašto punktai prarado savo reikšmę po to, kai 1860 m. buvo nutiesta geležinkelio linija iš Kauno į Kybartus.

1866 metais Veiveriuose pradėjo veikti pedagoginiai kursai. Vėliau patalpos paverstos mokytojų seminarijos namais. Rusai turėjo savų tikslų – siekė lietuvių vai-

kus, būsimus pedagogus priversti kalbėti rusiškai. Oficialiai mokytojų namai turėjo rošti tik lietuviukus. Vietiniam viršaičiui prasidėjo aukso amžius: už keletą rublių lenkų bajorų atžaloms išduodavo pažymą, kuri patvirtindavo jų lietuvišką kilmę.

Seminarijos vadovybė kiekvieną šeštadienį rengdavo auklėtiniams šokių vakarus. Norėdami ištrinti iš būsimų pedagogų lietuviškas mintis šokių partneres kviesdavo išskirtinai rusaites iš Kybartų. Mokytojų seminarijos direktorius merginoms apmokėdavo kelionę, pavaišindavo gėrimais. Daugelis lietuvių tokias šokių pamokas boikotudavo, tačiau ateiti privalėjo.

Seminaristai mokydavosi iki pietų, vėliau turėdavo dirbti daržuose, kasti griovius ir visai kitai prisidėti savo darbu ūkiuose. Mokiniai privalėjo dėvėti pilknamų darbo milinę, avėti klumpes ir griežtai vengti „poniškumo“. Su gražesne apylykė ir pamokas atvykęs seminaristas buvo pastatomas prieš visą klasę ir viešai gėdinamas.

Pirmojo pasaulinio karo audrose Veiverių mokytojų seminarija buvo evakuota į Rusiją. Per penkiasdešimt metų buvo parengta beveik tukstantis mokytojų. Didelis auklėtinis vėliau tapo pradžios mokyklų mokytojais, įžymiais visuomenės ir kultūros veikėjais. 1919 metais mokytojų namuose įkurta Veiverių gimnazija.

Pirmosios Lietuvos Respublikos laikais veiveriečiai didžiavosi gimnazija, pašto punktu, vaistine, policijos nuovada, sveikatos centru. Kuklaus miestelio puošmena buvo jau minėta mūrinė šv. Liudviko bažnyčia. Per Veiverius nutiestu plentu kasdien keliaudavo žmonės, kursuodavo autobusai ir vienas kitas automobilis. Daugybė arklų tempiamų vežimų su savo žemės ūkio produktais skindavosi kelią į Kauną. Pagrindiniai srautai buvo iš Vilkaviškio, Kybartų, Kudirkos Naumiesčio ar Marijampolės.

Tomas SUŠINSKAS
Muziejinis

Projektą „Laisvės pamokos“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėrimo fondas

